

Wypowiedzenia i ich rodzaje

Materiał składa się z sekcji: „Co to jest wypowiedzenie?”, „Zadaniowo”.

Materiał zawiera 1 ilustrację, 2 grafiki, 7 ćwiczeń, w tym 3 interaktywne.

Wypowiedzenia i ich rodzaje

Okładka - wypowiedzenia i ich rodzaje

Źródło: pixabay, domena publiczna.

Każdego dnia porozumiewamy się z otoczeniem, tworząc, przekazując i odbierając komunikaty. Wypowiadamy lub zapisujemy je w różnym celu, by oznajmić nasze przemyślenia, zapytać lub poprosić o coś, wyrazić emocje itp. Jedne są proste, np. ostrzeżenia *Uwaga!* lub wskazówka na drzwiach *Pchać*. Inne składają się z wielowyrazowych zdań, np. *Wczoraj przeczytałam niesłychanie interesujący artykuł*. Takie komunikaty językowe nazywamy **wypowiedzeniami**.

Już wiesz

Znajdź w tekście dowolnej lektury dialog, w którym zastosowano wypowiedzenia wyrażające emocje, pytanie i prośbę.

Co to jest wypowiedzenie?

Wypowiedzenie to uporządkowana, logiczna informacja przekazana za pomocą słów, rozpoczyna się wielką literą i kończy kropką, znakiem zapytania lub wykrzyknikiem.

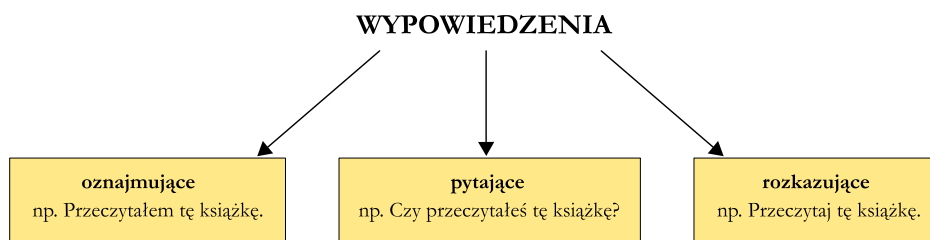
Dział gramatyki, który zajmuje się budową wypowiedzeń, nazywamy **składnią**.

Wyróżniamy kilka typów wypowiedzeń, które można wyodrębnić ze względu na pełnioną funkcję komunikacyjną lub budowę.

Podział wypowiedzeń ze względu na **cel wypowiedzi** (funkcję komunikacyjną) obejmuje:

- **wypowiedzenia oznajmujące** (zwane również orzekającymi), za pomocą których przekazujemy informacje, np. *Piotr wrócił wczoraj. Otwarte.*
- **wypowiedzenia pytające**, za pomocą których zadajemy pytania, np. *Która godzina? Dlaczego się spóźniłeś?*
- **wypowiedzenia rozkazujące**, za pomocą których wyrażamy rozkazy, polecenia i prośby, np. *Otwórz okno. Pomóż mi.*

Podział wypowiedzeń ze względu na cel wypowiedzi

Podział wypowiedzeń - cel wypowiedzi

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Dla zaakcentowania emocji, każde wypowiedzenie możemy zakończyć wykrzyknikiem. Powstanie wówczas **wypowiedzenie wykrzyknikowe** (zwane również wykrzyknieniem), np. *To wielki sukces! To koniec!*

Ważne!

Wypowiedzenia dzielą się na zdania i równoważniki zdań:

1) Zdanie to wypowiedzenie, które zawiera **orzeczenie** (czasownik w formie osobowej lub formę nieosobową czasownika zakończoną na -no, -to), np. *Turyści przyjechali nad morze. Kto wygrał? Wczoraj wyłączono ogrzewanie.* Orzeczenie może również tworzyć konstrukcja złożona z wyrazów typu: trzeba, można, warto oraz bezokolicznika, np. *Warto być punktualnym.*

2) Równoważnik zdania to wypowiedzenie, które nie zawiera orzeczenia; równoważnik zdania może zawierać nieosobową formę czasownika: bezokolicznik (forma zakończona na -c, -ć) lub imiesłów (zakończona na -ąc, -wszy, -wszy),

np. *Daleka podróż przed nami. Nie deptać trawnika. Szczerze mówiąc.*

Cechą charakterystyczną równoważników zdania jest to, że z łatwością można je przekształcić w zdania np.:

Nie wychylać się przez okno. → **Nie wychylajcie się przez okno.**

Wróciwszy do domu, włączył radio. → **Kiedy wrócił do domu, włączył radio.**

– *Jedziesz jutro do Warszawy?*

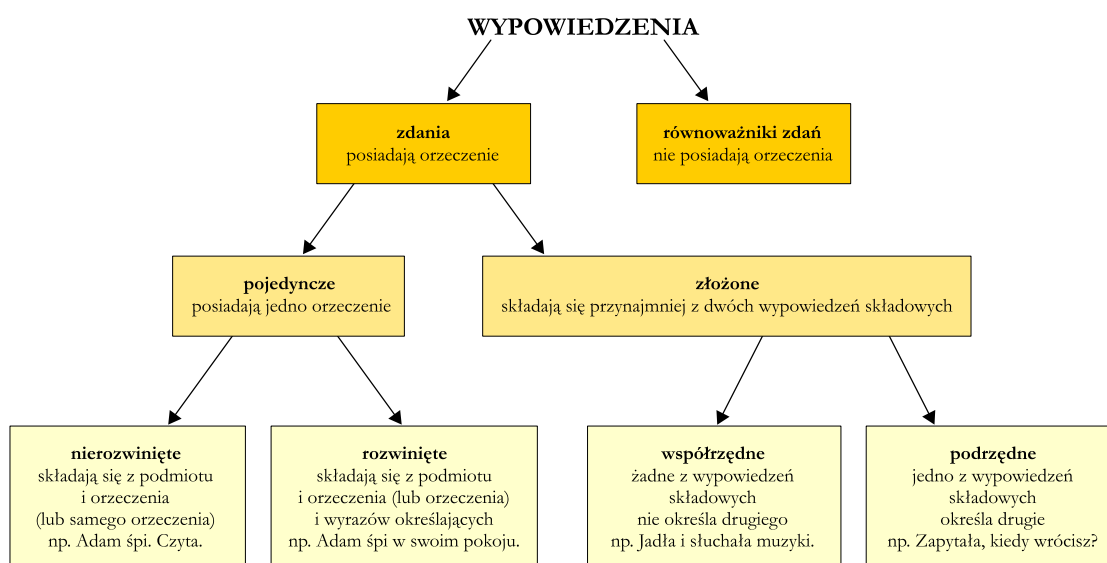
– **Nie.** → **Nie jadę.**

Zdania z kolei dzielą na:

a) zdania pojedyncze – zawierają jedno orzeczenie, np. *Energicznie wstał.*

b) zdania złożone – składają się z dwóch lub więcej wypowiedzeń składowych, np. *Energicznie wstał i otworzył okno. Długo spacerował, próbując uspokoić myśli.*

Szczegółowy podział wypowiedzeń

Szczegółowy podział wypowiedzeń

Źródło: Learnetic SA, licencja: CC BY 4.0.

Zadaniowo

Ćwiczenie 1

Przyporządkuj wypowiedzenia do właściwych kategorii:

Zdanie pojedyncze

Jak się nazywasz?

Cisza!

A niech to!

Zdanie złożone

Przechowywać w niskiej temperaturze.

Spacerując, rozmawiał przez telefon.

Wykrzyknienie

Dowiedziałem się, że jutro wyjeżdżasz.

Jak tam w szkole?

Równoważnik zdania

Od jutra zaczynam naukę gry w tenisa.

Do licha!

Ćwiczenie 2

Równoważniki zdań w poniższych wypowiedzeniach przekształć w zdania.

Spotkawszy na ulicy Marka, bardzo się ucieszyła.

Zamykać okna, bo przeciąg!

Robiąc zakupy, zastanawiał się, czy starczy mu pieniędzy.

Słuchanie głośnej muzyki po 22.00 zabronione!

Przyszedszy przed czasem na spotkanie, naczekali się trochę.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3

Uzupełnij tabelę prawidłowymi formami podanych czasowników.

Forma osobowa	Forma nieosobowa zakończona na „-no”/„-to”	Bezokolicznik	Imiestów z częstką „-ąc” lub „-wszy”/„-wszy”
przeczytaj			
podarłem			
piszę			
napiszę			
mówię			
malujesz			
będę kupował			

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 4

Utwórz następujące wypowiedzenia:

- zdanie z osobową formą czasownika PRZECZYTAĆ,
- zdanie z formą czasownika PISAĆ zakończoną na '-no',
- równoważnik zdania z bezokolicznikiem PISAĆ,
- zdanie złożone, w którym jednym z wypowiedzeń składowych jest równoważnik zdania z imiesłowem zakończonym na '-ąc' od czasownika PISAĆ,
- zdanie z osobową formą czasownika MALOWAĆ,
- zdanie z formą czasownika MALOWAĆ zakończoną na '-no',
- równoważnik zdania z bezokolicznikiem MALOWAĆ,
- zdanie złożone, w którym jednym z wypowiedzeń składowych jest równoważnik zdania z imiesłowem zakończonym na '-ąc' od czasownika MALOWAĆ.

Polecenie 1

Sfotografuj tablice, tabliczki, teksty z tablic ogłoszeniowych w twojej szkole. Przedstaw te, w których pojawiają się równoważniki zdań.

Polecenie 2

Wymyśl tekst składający się z trzech wypowiedzeń (oznajmującego, pytającego i rozkazującego), który można zamieścić na szkolnej tablicy ogłoszeń.

Polecenie 3

Zaprojektuj tabliczki, które można by umieścić w przestrzeni publicznej, zawierające następujące typy wypowiedzeń:

- zdanie,
- równoważnik zdania,
- wykrzyknienie.